

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ОХОРОНИ ТА ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ЗА НАСЛІДКАМИ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Лимар Софія Русланівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Сумський національний аграрний університет, Україна

Нежевело Валентина Вікторівна

ORCID ID: 0000-0003-4596-4818

доктор філософії спеціальності 081 «Право»,
доцент кафедри приватного та соціального права
Сумський національний аграрний університет, Україна

Такі характеристики землі, як, економічна значимість, просторова потрібність, та, часом, необхідність до людського існування, уособлюють землю, як національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави, як то регламентовано Конституцією України [1].

Земля - один з найцінніших природних ресурсів сьогодення, який одночасно прямо впливає на розвиток та становлення низки інститутів та сфер функціонування країни, та навіть життя людства [2].

На сучасний стан в Україні однією із найактуальніших проблем є питання охорони земель, особливо ґрунтів. Особливо гостро ця проблема постала в умовах ведення активних воєнних дій, в тому числі після деокупації українських територій, адже величезна шкода завдається саме земельним ресурсам.

Постійні обстріли критичної інфраструктури та промислових об'єктів, неконтрольоване поводження з відходами, призвели до забруднення та засмічення земельних ресурсів на значних територіях України. Знищена військова техніка, взірвані в землі різного роду снаряди та ракети, палений пластик, витоки нафтопродуктів, стихійні поховання тіл, тощо, все це ускладнює ситуацію та здійснює максимально негативний вплив на охорону земель.

У зв'язку з означеним, відновлення та відродження земель в Україні має важливе стратегічне завдання, зокрема для аграрної сфери нашої держави.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону земель» [3] та статті 162 Земельного кодексу України [4] поняття охорони земель визначено як система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення та підвищення родючості ґрунтів земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення

Необхідно зауважити, що навіть положення схваленої Кабінетом Міністрів України у січні 2022 року Концепції загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель не в повній мірі відповідають сучасним реаліям, оскільки ця програма розроблялася з метою реалізації державної політики України щодо забезпечення сталого розвитку землекористування, створення екологічно безпечних умов проживання населення і провадження господарської діяльності,

захисту земель від виснаження, деградації та забруднення, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, збереження функцій ґрунтового покриву, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття в умовах ринкового середовища та з урахуванням глобальної зміни клімату [5]. Що відповідно породжує потребу внесення до схваленої Кабінетом Міністрів України у січні 2022 року Концепції змін, якими буде враховано аспекти негативного військового впливу та необхідності відновлення земельних ділянок, що постраждали внаслідок воєнних дій.

Варто звернути увагу на те, що у 2023 році законодавець розширив перелік земельних ділянок, які потребують консервації, включивши до нього земельні ділянки, забруднені хімічними речовинами внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та земельні ділянки, на яких розташовані військові інженерно-технічні та/або фортифікаційні споруди [4].

Отже, на сьогодні на законодавчому рівні саме консервація та рекультивація означених земель може стати одним із напрямів їх подальшого відновлення. Консервація - часткове або повне виведення земельної ділянки із господарської діяльності на визначений період часу [3;4]. Це може бути, наприклад, повернення ділянок сільськогосподарського призначення у степ. Рекультивація - це комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель [3;4]. До таких заходів наприклад належить фітосанація, фітоекстракція, прибирання території стану, агротехнічна меліорація.

Зважаючи на всю серйозність та небезпечність ситуації, що склалася в Україні, провідні спеціалісти шукають варіанти відновлення постраждалих ґрунтів, для того, щоб зменшити наслідки воєнних дій на землі у подальші роки. Так, фахівці з Української Природоохоронної Групи як один із варіантів відновлення постраждалих земель пропонують створення «червоних зон» на територіях, де велися інтенсивні бойові дії. На їхню думку, це дозволить виконати вимоги законодавства України з консервації земель та запобігання опустелюванню, а також реалізації Європейської стратегії захисту біорізноманіття до 2030 року (виведення з обробки 30% усіх сільськогосподарських земель) [6].

Відновлення повоєнних територій є пріоритетною складовою для безпечного розвитку земель. Проте через відсутність нормативно встановлених вимог про відновлення земель саме за результатами негативного воєнного впливу, немає чіткого правового механізму по зобов'язанню до вчинення дій щодо ліквідації забруднення навколишнього середовища внаслідок війни. Зусилля залишаються несистематичними та вибірково здійснюються в кожному конкретному випадку окремо. Отже, необхідно у найближчий час почати роботу над розробкою національної концепції щодо комплексних заходів з очищення від засмічення та забруднення земельних ресурсів внаслідок військової діяльності. Доцільно розробити покроковий план відновлювальних заходів, який має бути затверджений на державному рівні. Це у свою чергу потребує визначення стану таких земель, рівня забруднення та оптимальної моделі заходів для їх відновлення [7, с. 156].

Таким чином, враховуючи той факт, що земля не лише де-юре, але й де-факто, є основним національним багатством України, комплекс заходів щодо охорони та відновлення земельних ресурсів під час воєнного стану, після деокупації та національної перемоги, є вкрай важливим та пріоритетним, оскільки збереження природних ресурсів та їх раціональне використання є необхідною умовою для підтримання нормального життєвого рівня населення та подальшого економічного розвитку нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Нежевело В.В., Роговенко О.В., Петрова Н.О., Мироненко А.О. РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2023. Серія ПРАВО. № 78 (частина 1). С. 359-363.
3. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 22.02.2024)
4. Земельний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002, № 3-4. ст.27.
5. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 22.02.2024).
6. Війна в Україні знищує ґрунти — як врятувати мертві землі. URL: <https://superagronom.com/blog/925-viyna-v-ukrayini-znischuye-grunti--yak-vryatuvati-mertvi-zemli> (дата звернення: 22.02.2024).
7. Потіп М.М. Протидія забрудненню та засміченню земельних ресурсів: правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 151-157.